

**RAQAMLI JAMIYAT SHAROITIDA IJTIMOIIY ONG
TRANSFORMATSIYASINING FALSAFIY ASOSLARI**

Mamarasulov Baxriddin Shakasimovich

Norboyeva Mashhura Orifjonovna

Samarqand davlat pedagogika instituti

Annotatsiya. Mazkur tezisda raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ongning transformatsiyalashuvi, uning falsafiy mohiyati va namoyon bo'lish xususiyatlari tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar, internet tarmoqlari va ijtimoiy media vositalarining inson tafakkuri, qadriyatlar tizimi, dunyoqarashi hamda ijtimoiy munosabatlarga ta'siri yoritiladi. Shuningdek, raqamli makonda axborot iste'moli madaniyati, tanqidiy fikrlash, ma'naviy barqarorlik va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish masalalariga e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: raqamli jamiyat, ijtimoiy ong, transformatsiya, falsafiy tafakkur, axborot makoni, raqamli madaniyat, qadriyatlar, dunyoqarash, tanqidiy fikrlash, ma'naviy barqarorlik.

Kirish

XXI asrda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi jamiyat hayotining iqtisodiy, siyosiy, madaniy va ma'naviy sohalarida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Internet, sun'iy intellekt, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli kommunikatsiya vositalari insonlarning axborot olish, bilimlarni o'zlashtirish, o'zaro muloqot qilish hamda ijtimoiy voqelikni anglash usullarini o'zgartirmoqda. Mazkur jarayonlar nafaqat texnologik taraqqiyotning natijasi, balki inson tafakkuri va ijtimoiy ong rivojlanishining yangi bosqichi sifatida ham namoyon bo'lmoqda.

Ijtimoiy ong jamiyat a'zolarining ijtimoiy borliq, qadriyatlar, me'yorlar, g'oyalar va munosabatlar haqidagi qarashlarini mujassamlashtiruvchi

murakkab ma'naviy hodisadir. Raqamli muhitning kengayishi natijasida ijtimoiy ongning shakllanish manbalari, axborotni qabul qilish mexanizmlari va jamoatchilik fikrining namoyon bo'lish shakllari o'zgarib bormoqda. Shu sababli raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ong transformatsiyasining falsafiy asoslarini o'rganish zamonaviy ijtimoiy falsafaning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

Ijtimoiy ong transformatsiyasi jamiyat taraqqiyoti davomida kishilarning dunyoqarashi, ijtimoiy tasavvurlari, qadriyatlari va xulq-atvor mezonlarida yuz beradigan sifat o'zgarishlarini anglatadi. Raqamli jamiyatda ushbu jarayon axborot almashinuvining tezlashuvi, virtual muloqotning kengayishi va bilimlarni tarqatish imkoniyatlarining ortishi bilan tavsiflanadi. Bunda ijtimoiy ongning o'zgarishi faqat texnologiyalarning rivojlanishi bilan belgilanmaydi, balki insonning ulardan foydalanish maqsadi, ijtimoiy muhit va madaniy qadriyatlar bilan ham uzviy bog'liqdir.

Mazkur jarayonning falsafiy mohiyatini anglashda inson va texnologiya o'rtasidagi munosabat muhim ahamiyat kasb etadi. Texnologiyalar insonning bilim olish va fikr almashish imkoniyatlarini kengaytiradi, biroq axborotning haddan tashqari ko'pligi, yolg'on ma'lumotlarning tarqalishi va tayyor xulosalarga ortiqcha tayanish kabi muammolarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Natijada insonning mustaqil fikrlashi, voqelikni tahlil qilishi va axborotga tanqidiy munosabatda bo'lish qobiliyatini rivojlantirish zarurati ortadi.

Ijtimoiy ong transformatsiyasini tahlil qilishda falsafaning bilish nazariyasi, aksiologiya va ijtimoiy falsafa yo'nalishlari muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Bilish nazariyasi raqamli makonda axborotning ishonchliligi, bilimning shakllanishi va haqiqatni anglash masalalarini o'rganishga imkon beradi. Aksiologik yondashuv esa raqamli muhitda insoniy qadriyatlar, axloqiy me'yorlar va ma'naviy mas'uliyatning o'zgarishini tahlil

qilishga xizmat qiladi. Ijtimoiy-falsafiy yondashuv orqali esa raqamli texnologiyalar va ijtimoiy munosabatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir, jamoatchilik fikrining shakllanishi hamda ijtimoiy ongning rivojlanish qonuniyatlari izohlanadi.

Raqamli jamiyatda ijtimoiy ong transformatsiyasining muhim xususiyatlaridan biri axborot makonining kengayishidir. An'anaviy jamiyatda insonlarning dunyoqarashi ko'proq oila, ta'lim muassasalari, mahalla, ommaviy axborot vositalari va bevosita ijtimoiy munosabatlar orqali shakllangan bo'lsa, bugungi kunda raqamli platformalar ham ushbu jarayonning faol ishtirokchisiga aylandi. Ijtimoiy tarmoqlar turli qarashlar va g'oyalarning keng tarqalishiga imkon yaratadi. Shu bilan birga, algoritmlar asosida tavsiya etiladigan kontent insonning faqat o'z qarashlariga mos axborotlar bilan cheklanib qolishiga sabab bo'lishi mumkin.

Bunday sharoitda ijtimoiy ongning mustaqil va tanqidiy rivojlanishi alohida ahamiyatga ega. Inson axborotni shunchaki qabul qiluvchi subyekt bo'lib qolmasdan, uning mazmuni, manbasi va ijtimoiy ahamiyatini baholay oladigan faol subyektga aylanishi lozim. Bu esa media savodxonlik, mantiqiy fikrlash, dalillarni tekshirish va turli nuqtayi nazarlarni qiyosiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishni talab etadi.

Raqamli makonning kengayishi ijtimoiy qadriyatlar tizimiga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Bir tomondan, raqamli kommunikatsiya madaniyatlararo muloqotni kuchaytiradi, bilim va tajriba almashinuvini yengillashtiradi, insonlarning ijtimoiy faolligi uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Ikkinchi tomondan, shaxsiy ma'lumotlarning daxlsizligi, virtual muloqotdagi mas'uliyat, axborot manipulyatsiyasi va insoniy munosabatlarning yuzakilashuvi bilan bog'liq muammolarni yuzaga keltirishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, raqamli taraqqiyotning insonparvarlik tamoyillari va axloqiy mezonlar bilan uyg'unligini ta'minlash muhimdir.

Ijtimoiy ong transformatsiyasining yana bir muhim jihati shaxsning o'zini anglash jarayonida namoyon bo'ladi. Raqamli platformalarda inson o'z qarashlari va manfaatlarini ifodalash, turli jamoalar bilan muloqot qilish hamda ijtimoiy jarayonlarda ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Biroq virtual muhitdagi ijtimoiy baholash, ommaviy fikrga moslashish va raqamli obrazni shakllantirishga ortiqcha e'tibor qaratish shaxsning o'zligini anglashiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun raqamli madaniyatni shakllantirishda shaxsiy mustaqillik, o'zaro hurmat va ijtimoiy mas'uliyat tamoyillariga tayanish zarur.

O'zbekiston sharoitida ham raqamlashtirish jarayonlari ta'lim, davlat boshqaruvi, iqtisodiyot va ijtimoiy kommunikatsiya tizimlarida yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Bu jarayonlar fuqarolarning axborotdan foydalanish madaniyatini rivojlantirish, raqamli savodxonligini oshirish va ijtimoiy faolligini kuchaytirish uchun muhim sharoit hisoblanadi. Ayniqsa, yoshlarning raqamli muhitda mustaqil fikrlashi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglab yetishi hamda axborotga mas'uliyat bilan munosabatda bo'lishini ta'minlash dolzarb vazifalardan biridir.

Raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ongning barqaror rivojlanishi uchun bir nechta muhim yo'nalishga e'tibor qaratish lozim. Birinchidan, ta'lim tizimida media savodxonlik va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini mustahkamlash zarur. Ikkinchidan, raqamli muhitda axloqiy me'yorlar va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish talab etiladi. Uchinchidan, axborotning ishonchliligini tekshirish madaniyatini shakllantirish, yolg'on ma'lumotlar va manipulyativ ta'sirlarga nisbatan tanqidiy munosabatni kuchaytirish muhimdir. To'rtinchidan, texnologik taraqqiyot bilan ma'naviy rivojlanish o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash zarur.

Ushbu vazifalarning amalga oshirilishi raqamli texnologiyalardan ongli foydalanish, shaxsning intellektual salohiyatini rivojlantirish va jamiyatda sog'lom ijtimoiy munosabatlarni qaror toptirishga xizmat qiladi. Demak,

raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ong transformatsiyasini faqat texnologik o'zgarishlar natijasi sifatida emas, balki inson, jamiyat va qadriyatlar o'rtasidagi munosabatlarning yangilanish jarayoni sifatida o'rganish lozim.

Xulosa qilib aytganda, raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ong transformatsiyasi inson tafakkuri, dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy munosabatlarning o'zgarishi bilan tavsiflanadigan murakkab falsafiy jarayondir. Raqamli texnologiyalar axborot olish, bilimlarni o'zlashtirish va ijtimoiy muloqot qilish imkoniyatlarini kengaytirishi bilan birga, axborot manipulyatsiyasi, tanqidiy fikrlashning susayishi va ma'naviy qadriyatlar bilan bog'liq yangi muammolarni ham yuzaga chiqaradi.

Shu bois ijtimoiy ongning raqamli transformatsiyasini samarali boshqarish uchun texnologik taraqqiyot, ma'naviy qadriyatlar va inson manfaatlari o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash zarur. Media savodxonlikni rivojlantirish, tanqidiy fikrlashni qo'llab-quvvatlash, raqamli etikani shakllantirish va shaxsning ijtimoiy mas'uliyatini oshirish ushbu jarayonning muhim shartlaridir. Natijada raqamli jamiyat imkoniyatlaridan oqilona foydalanadigan, mustaqil fikrlaydigan va ijtimoiy mas'uliyatni anglaydigan shaxsni shakllantirish uchun zarur falsafiy va ma'naviy asoslar yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. — Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. Erkayev A. *Ma'naviyat va taraqqiyot*. — Toshkent: Ma'naviyat, 2009.
3. Shermuhamedova N. *Falsafa*. — Toshkent: Noshir, 2012.
4. Tulenov J. *Qadriyatlar falsafasi*. — Toshkent: O'zbekiston, 1998.
5. Nazarov Q. (tahriri ostida). *Falsafa asoslari*. — Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2005.